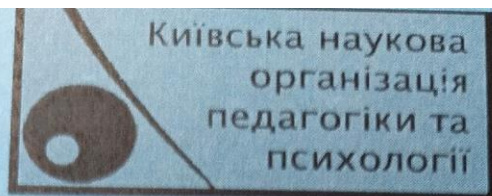

Дослідження образів сприймання художнього тексту// Збірник наукових тез учасників Міжнародної науково-практичної конференції: «Тенденції розвитку психології та педагогіки» (6-7 листопада 2015 року). – К.: ГО «Київська наукова організація педагогіки та психології, 2015. – 140 с.

**МІЖНАРОДНА
НАУКОВО-ПРАКТИЧНА
КОНФЕРЕНЦІЯ**

**«ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ
ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ»**

6-7 листопада 2015 року

**Київ
2015**

Фоміна І. С.

УДК 159.937

ДОСЛІДЖЕННЯ ОБРАЗІВ СПРИЙМАННЯ ХУДОЖНЬОГО ТЕКСТУ

Реформування сучасної системи освіти в Україні потребує активізації творчого потенціалу особистості, зміни ідеалів, розвитку художнього сприйняття і художнього смаку, ціннісних орієнтацій у сфері мистецтва, в освітньому процесі, тощо.

Відомо, що саме художній текст дає змогу відчутти безліч емоційних, естетичних і душевних переживань особистості і допомагає створювати в уяві різноманітні художні образи, породжувати естетичну образність.

Для детального вивчення особливостей сприймання художніх образів можна запропонувати прочитати художній текст, який насичений порівняннями, метафорами, фразеологічними оборотами, написаний «мелодійною» художньою мовою. Текстом, який відповідає переліченим характеристикам художнього вираження, на нашу думку, виступає уривок з твору М. Стельмаха «Правда і кривда», який виразно описує жіночий образ на лоні прекрасної природи сільської місцевості.

У праці «Психологія мистецтва» Л.С. Виготський визначає художній твір як «сукупність естетичних знаків, спрямованих на те, щоб порушити в людях емоції» [2, 134].

У процесі сприймання художнього твору відбувається його інтерпретація. Кожна деталь твору набуває для реципієнта особливого, символічного значення, допомагає усвідомити зміст зображеного, тож розглядається більш уважно, диференційовано, ніж у життєвих ситуаціях. З точки зору психології, художня деталь виконує функцію стимулу (подразника), що впливає на нашу свідомість, актуалізує попередній життєвий і мистецький досвід, викликає певний асоціативний ряд, пробуджує почуття, оцінюється, інтерпретується. Експресивні засоби художнього тексту – символи та образи –

здатні впливати на читача й викликати значні емоційні переживання. Реалізація в художньому образі вказівок на символічний образ активізує пов'язану з ним емотивну сферу, що й сприяє створенню емотивності тексту.

З позицій психолінгвістики О.О. Леонтьєв вводить поняття «образ змісту тексту», який може відображатися у вербальних чи невербальних формах [3, 18].

Виникнення різноманітних дискурсів, що ведуться між художніми шарами тексту, які відбивають визначені світоконцепції, систему цінностей, культурні парадигми призводять до виникнення нового сприйняття і усвідомлення тексту і метатексту взагалі.

Художні тексти «живуть» у свідомості реципієнта у вигляді концепцій, уявлень, образів, емоційних реакцій, асоціацій, досвіду переживання і роздумів, що народжує сам текст. Являючи собою стверділу форму буття в словах, поняттях, образах, звуках, вони чекають свого часу, поки не замкнеться ланцюжок «автор – читач».

Знайомство з художнім текстом є важливим етапом експериментальної роботи, яка спрямована на аналіз емоційних переживань і вражень від художнього сприймання.

З метою виявлення характерних особливостей художнього сприймання ми запропонували наступні критерії оцінки художніх образів, які народжуються в процесі читання уривку з літературного твору.

Після ознайомлення з художнім текстом можна запропонувати відповіді на запитання: «Чи сподобався Вам художній текст?», «Куди веде Вас художній текст: минуле, теперішнє, майбутнє?». Адже різні образи у досліджуваних можуть асоціюватися з різними часовими періодами. Так, Б.Я. Якимчук стверджував, що образи уявлення пов'язані з минулим, образи сприймання – з сьогоденням, образи уяви націлені на майбутнє [4,78].

Предметом аналізу на даному етапі дослідження слугують набір асоціацій, метафор, фантазій, вражень та емоцій, якими досліджувані коментували своє ставлення до художнього тексту.

Вважаємо необхідним навести критерії вивчення сприймання образу на основі текстів :

1. Рівень розгорнутої характеристики сприймання тексту:

- мінімальний рівень (від 0 до 20 слів характеристики у сприйманні та ставленні до тексту);
- середній рівень (20-50 слів, коментарів сприймання і ставленні до тексту);
- рівень вище середнього (50-80 слів характеристики-ставленні до тексту);
- високий рівень (80-100 слів, коментарів у ставленні і сприймання тексту);
- досконалий (> 100 слів коментування і сприймання тексту);

2. Різновиди описів тексту. Під час опрацювання цього критерію ми використовували наукові розробки Г.А. Адаскіної, яка також презентує свою класифікацію основних типів естетичного відношення при сприйнятті дійсності [1,100]. Узагальнюючи різні підходи до типів сприйняття, ми виділили наступні види:

а) емоційно-метафоричний стиль – використання у характеристиці метафор, порівнянь, опису емоцій і переживань. Наприклад: «він ніби створений з жіночого захвату», «виникає в уяві образ дяді Стьопи», «з цією силою і грацією, легкістю вони мчалися по піску, який був вологим і насиченим запахом моря», «хотілось побувати на місці заручниці його кохання...»; «його харизма вражала кожного, а найбільше вражає його підхід до людей...».

б) конкретний (без емоційний) стиль – опис конкретної ситуації з тексту, а не свого ставлення: наприклад: «Текст про гарну природу...»;

в) безоціночно-описовий стиль: «На його довгих ногах були вдягнуті чорні шкіряні штани й високі ботфорти, а блуза була червона і шовкова...»;

г) критично-оцінюючий – опис не емоційних характеристик, а оцінки і критичного ставлення до ситуації, герою, тексту: «образ героя починає

обмежуватися великою кількістю деталей...», «під кінець образ стає обмеженим»;

Аналізуючи підходи до класифікацій емоцій різних авторів (В.Вундт, Н. Грот, Б. Додонов, В. Леонт'єв, П. Єкман), ми розробили власну класифікацію чуттєвих станів на основі сприймання тексту, а саме:

- чутливість до вираження радості;
- чутливість до вираження смутку;
- незрозумілість предмету і почуттів;
- емоції дратування.

На даному етапі аналізуються слова та вирази, які говорять про те, що в даний момент відчуває досліджуваний: радість, сум, байдужість чи дратування. Наприклад: «Мене дратує даний текст і емоцій ніяких не відчуваю...». «Легкість і почуття маленького щастя, хочеться мріяти і думати...».

5. Як відомо, художній текст, як і будь-який науковий чи публіцистичний, потребує контент-аналізу. Основна задача стосується переводу текстової інформації в кількісні показники. Виходячи з цього, ми виявили наступні параметри для аналізу: кількість слів в описі досліджуваного – показник розгорнутої характеристики, бажання детально описувати своє ставлення до прочитаного тексту; кількість речень – показник вміння завершувати свою думку, підбирати різні висловлювання і оформлювати їх в речення; кількість строчок – показник широти і розмаху характеристики свого ставлення до тексту; наявність і кількість іменників в описі – показник звернення уваги саме на предмет і його називання; кількість прикметників в описі – показник готовності описувати явища і звертати увагу на властивості предмету; наявність дієслів в описі – показник домінування критерію діяльності, опису дії, активності;

Перелічені критерії розширюють дослідження образу на основі сприймання тексту.

Список використаних джерел

1. Адашкина А.А. Особенности проявления эстетического отношения при восприятии действительности / А.А. Адашкина // Вопросы психологии. – 1999. – № 6. – С.100-110.
2. Выготский Л.С. Психология искусства / Лев Семенович Выготский. – М.: Искусство, 1968. – 575 с.
3. Леонтьев А.А. Восприятие текста как психологический процесс / Алексей Алексеевич Леонтьев // Психолингвистическая и лингвистическая природа текста и особенности его восприятия. – Киев: КГУ, 1979. – С.18-19.
4. Якимчук Б.А. Образ в структурі творчої діяльності / Інститут психології ім. Г. С. Костюка АПН України. – К.: ТОВ «Міжнародна фінансова агенція», 1998. – 187 с..